

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پژوهشکده مطالعات اجتماعی
گروه جامعه شناسی

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته علوم اجتماعی گرایش پژوهش

عنوان:

شهری شدن خانه در روستا
(مطالعه موردی: روستای شقاقی انذر)

استاد راهنما:

دکتر نعمت الله فاضلی

استاد مشاور:

دکتر ناهید موید حکمت

پژوهشگر:

زهرا احمدی

شهریور ۱۳۹۵

تقدیر و تشکر

منت خدای را عزوجل که طاعتش موجب قربت است و به شکر اندرش مزید نعمت
برخود واجب می دانم از اساتید محترم آقای دکتر نعمت الله فاضلی که آموخته های
ایشان همواره در طول انجام این تحقیق راهگشای کارم بوده و خانم دکتر ناهید موید
حکمت که در تمامی مراحل تدوین این پایان نامه بسیار بیش از مشاوره مرا یاری
نمودند، تشکر و قدردانی کنم.

همچنین لازم است از خانواده عزیزم و تمامی کسانی که در میدان تحقیق مرا یاری
کردند تشکر کنم.

تقدیم

به پاس تعبیر عظیم و انسانی شان از کلمه ایثار و از خودگذشتگی،

به پاس عاطفه سرشار و گرمای امید بخش وجود شان که در سردترین روزگاران بهترین

پشتیان است،

به پاس قلبهای بزرگشان که فریادرس است و سرگردانی و ترس در پناهشان به شجاعت

می گراید،

و به پاس محبتهای بی دریغشان که هرگز فروکش نمی کند،

این مجموعه را به پدر و مادر عزیزم و همسر مهربان و دختران نازنینم تقدیم می کنم.

چکیده:

طی چند دهه اخیر روستاهای ایران، تحت تاثیر تغییرات اجتماعی، از لحاظ زیستی و فرهنگی دچار دگرگونی فزاینده ای شده اند. روستاهمواره الگوی تولید بوده و به عنوان بنیان شهر، از اهمیت اقتصادی و اجتماعی زیادی برخوردار بوده است. اما پس از گسترش مدرنیسم و با توسعه امکانات و خدمات رفاهی در روستا تغییراتی نیز در شیوه یا سبک زندگی روستایی پدید آمد که ساختار و شکل خانه نیز متناسب با آن دستخوش تغییر شد. پژوهش حاضر خانه را از حیث تغییرات فیزیکی و ارزشهای فرهنگی و بررسی تداوم برخی سنت های قدیمی در خانه های امروزی، مورد بررسی قرار داده است. به تعبیر دیگر به بررسی تاثیرات فرایندها از جمله، امروزی شدن، فردی شدن، رسانه ای شدن و زنانه شدن بر تغییرات خانه و مفهوم آن از منظر انسان شناختی و با اتخاذ روش مردم نگاری از طریق مشاهده مشارکتی، مصاحبه، عکس برداری و نمونه گیری زنجیره ای پرداخته شد. برای شناخت اثرات شهری شدن بر تغییرات فیزیکی و غیر فیزیکی خانه روستایی سعی بر آن شد تا سبک معماری خانه ها در روستا از ابتدای شکل گیری این منطقه مورد بررسی قرار گیرد. نتایج حاصل از مطالعات میدانی مشخص نمود که خانه در این روستا از منظر معنایی دچار تغییرات زیادی شده است و می توان به نزول ارزشهایی مانند قناعت، همیاری با خویشان، زندگی با بزرگترها و اشاره کرد و پذیرش ارزشهایی مانند مصرف گرایی، امروزی شدن، انزواگرایی، چشم و هم چشمی و مدگرایی و غیره... که از عوامل تاثیر گذار در تغییرات خانه در روستای شقایق اندر است. این تغییرات برای ساکنین هم نتایج مثبت و هم نتایج منفی در پی داشته است.

کلید واژه: روستا، تکنولوژی، مردم نگاری، سبک زندگی، شهری شدن

فهرست مطالب

فصل اول : کلیات تحقیق

- ۱-۱ مقدمه..... ۱
- ۲-۱ بیان مسئله..... ۳
- ۳-۱ اهمیت و ضرورت انجام پژوهش..... ۶
- ۴-۱ اهداف پژوهش..... ۸
- ۵-۱ سوالات پژوهش..... ۸

فصل دوم : روش شناسی پژوهش

- ۱-۲ روش انجام پژوهش..... ۹
- ۲-۲ فنون و ابزارهای گردآوری اطلاعات..... ۱۰
- ۳-۲ فنون و روش تجزیه و تحلیل اطلاعات..... ۱۵

فصل سوم : مروری بر ادبیات تجربی و نظری

- ۱-۳ مقدمه..... ۱۸
- ۱-۱-۳ پیشینه خارجی..... ۱۹

۲۲	۳-۱-۲ پیشینه داخلی.....
۲۵	۳-۲ مبانی نظری تحقیق.....
۲۵	۳-۲-۱ آموس راپاپورت.....
۲۹	۳-۲-۲ فاضلی.....
۳۰	۳-۲-۳ جمع بندی ادبیات نظری تحقیق.....

فصل چهارم : یافته های پژوهش

۳۲	۴-۱ مقدمه.....
۳۳	۴-۲ معرفی شهرستان طارم.....
۳۷	۴-۲-۱ تاریخچه شهرستان طارم.....
۳۸	۴-۲-۲ آب و هوا و موقعیت جغرافیایی شهرستان طارم.....
۴۱	۴-۳ معرفی روستای شقاقی انذر (جامعه مورد مطالعه).....
۴۲	۴-۳-۱ موقعیت جغرافیایی روستای شقاقی انذر.....
۴۲	۴-۳-۲ موقعیت طبیعی روستا.....
۴۳	۴-۳-۳ وضعیت آموزشی.....
۴۳	۴-۳-۴ کشاورزی در روستا.....
۴۴	۴-۳-۵ تاریخچه روستای شقاقی انذر.....
۵۱	۴-۴ سنخ شناسی خانه در روستای شقاقی انذر.....
۵۲	۴-۴-۱ خانه های قدیمی.....

- ۶۹.....۴-۱-۱ آداب و رسوم مربوط به ساخت خانه های قدیمی
- ۷۱.....۴-۱-۲ همدلی در ساخت خانه های قدیمی
- ۷۲.....۴-۲ خانه های ترکیبی
- ۸۰.....۴-۳ خانه های جدید
- ۹۲.....۴-۳-۱ آداب و رسوم در خانه های جدید
- ۹۹.....۴-۵ عوامل موثر بر تغییرات خانه
- ۹۹.....۴-۵-۱ عوامل فرهنگی
- ۱۰۰.....۴-۵-۱-۱ امروزی شدن خانه
- ۱۰۲.....۴-۵-۱-۲ فردی شدن خانه
- ۱۰۳.....۴-۵-۱-۳ رسانه ای شدن خانه
- ۱۰۴.....۴-۵-۱-۴ زنانه شدن خانه
- ۱۰۴.....۴-۵-۱-۵ مصرف گرایی
- ۱۰۶.....۴-۵-۱-۶ انزواطلبی
- ۱۰۸.....۴-۵-۲ عوامل اقتصادی
- ۱۰۹.....۴-۵-۳ تکنولوژی

فصل پنجم : جمع بندی و نتیجه گیری

۱-۵	مقدمه.....	۱۱۱
۲-۵	خلاصه نتایج.....	۱۱۲
۳-۵	تحلیل نتایج.....	۱۱۶
۴-۵	محدودیت های تحقیق.....	۱۱۹
۵-۵	پیشنهادهای.....	۱۱۹
۱-۵-۵	پیشنهادهای کاربردی.....	۱۱۹
۲-۵-۵	پیشنهادهای برای پژوهش های آتی.....	۱۲۰
	فهرست منابع.....	۱۲۱
	منابع فارسی.....	۱۲۱
	منابع انگلیسی.....	۱۲۵
	چکیده انگلیسی.....	۱۲۷

فهرست تصاویر

تصویر شماره ۱-۱)	باغات زیتون طارم و رودخانه قزل اوزن.....	۳۶
تصویر شماره ۲-۱)	آتشکده های واقع در طارم.....	۳۷
تصویر شماره ۳-۱)	امامزاده روستای کله سیران مربوط به دوره قاجار.....	۳۸
تصویر شماره ۴-۱)	طارم در بستر دره ای حاصلخیز.....	۳۹

- تصویر شماره ۲) روستای شقاقی اندر..... ۴۲
- تصویر شماره ۳-۱) ورودی زاغه ها درروستا..... ۴۶
- تصویر شماره ۳-۲) زاغه به عنوان انبار..... ۴۷
- تصویر شماره ۳-۳) زاغه به عنوان طویله..... ۴۸
- تصویر شماره ۵-۱) خانه قدیمی با مصالح بومی..... ۵۲
- تصویر شماره ۵-۲) سقف خانه های قدیمی..... ۵۳
- تصویر شماره ۵-۳) خانه گلی درروستا..... ۵۳
- تصویر شماره ۵-۴) تهیه نان روی ساج..... ۵۶
- تصویر شماره ۵-۶) نمونه ای ازخانه های قدیمی روستا..... ۵۸
- تصویر شماره ۵-۷) حیاط درخانه های قدیمی..... ۵۹
- تصویر شماره ۵-۸) شیرآب درحیاط خانه های قدیمی..... ۶۰
- تصویر شماره ۵-۹) اجاق در خانه های قدیمی..... ۶۰
- تصویر شماره ۵-۱۰) طاقچه در خانه های قدیمی..... ۶۴
- تصویر شماره ۵-۱۱) لندیم در خانه های قدیمی..... ۶۴
- تصویر شماره ۵-۱۲) اسپند تزئینی در خانه های قدیمی..... ۶۵
- تصویر شماره ۵-۱۳) پرده گلدورزی شده..... ۶۷
- تصویر شماره ۵-۱۴) نحوه بافت جاجیم..... ۶۸
- تصویر شماره ۶-۱) خانه ترکیبی..... ۷۳
- تصویر شماره ۶-۲) حیاط در خانه های ترکیبی..... ۷۴

تصویر شماره ۶-۳) حصار کشی حیاط ترکیبی.....	۷۵
تصویر شماره ۶-۴) حوض در حیاط خانه های ترکیبی.....	۷۶
تصویر شماره ۶-۵) پخت نان در حیاط خانه های ترکیبی.....	۷۷
تصویر شماره ۶-۶) طویله در حیاط خانه های ترکیبی.....	۷۸
تصویر شماره ۷-۱) خانه ساخته شده به سبک جدید.....	۸۱
تصویر شماره ۷-۲) نمای داخلی خانه های جدید.....	۸۱
تصویر شماره ۷-۳) حیاط سیمان کاری شده در خانه های جدید.....	۸۳
تصویر شماره ۷-۴) طویله در مکانی دور از خانه های جدید.....	۸۴
تصویر شماره ۷-۵) آشپزخانه مدرن.....	۸۵
تصویر شماره ۷-۶) امکانات موجود در آشپزخانه های امروز.....	۸۵
تصویر شماره ۷-۷) تزئینات داخلی خانه های جدید.....	۸۹
تصویر شماره ۷-۸) ایوان در خانه های جدید.....	۹۰
تصویر شماره ۷-۹) مبلمان در خانه های جدید.....	۹۰

فهرست جداول و نقشه ها

جدول شماره ۱) ویژگی های اعضای نمونه پژوهش.....	۱۴
نقشه شماره ۱) شهرستان طارم.....	۳۴
نقشه شماره ۲) عکس ماهواره ای روستای شقاقی اندر.....	۴۱

فصل اول

کلیات

۱-۱. مقدمه:

ساخت خانه و استقرار آن علاوه بر تاثیرپذیری از عوامل اقتصادی، جغرافیایی و اقلیمی، کنشی فرهنگی است که با آشیانه سازی از روی گزینه متفاوت است. خانه مفهومی گسترده تر از فضای فیزیکی سکونت و پدیده‌ای فرهنگی و مفهومی چندساحتی است. پاپلی یزدی معتقد است خانه در درجه اول پدیده‌ای فرهنگی و سپس یک پدیده رفاهی و اقتصادی است (پاپلی: ۱۳۷۵، ۲۴).

خانه در روستاها متناسب با شرایط محیطی، اجتماعی و اقتصادی محیط و جامعه روستایی شکل می گیرد و دارای تشابهات و تفاوت‌هایی با خانه در شهرهاست. اهمیت خانه در روستا ناشی از پاسخگویی آن به نیازهای اصلی زیستی و اقتصادی جامعه روستایی است، خانه در جامعه روستایی علاوه بر آنکه ماوای مطمئنی برای سکونت است بخشی از فضای ضروری برای فعالیت اقتصادی در زمینه کشاورزی و دامداری

نیز محسوب می شود. انبار محصولات کشاورزی و فضای نگهداری دام، بخشی از واحدهای مسکونی در روستاهاست که مشابهتی محدود در شهرها دارند.

خانه روستایی همانند هر پدیده دیگر توسعه‌ای از پیچیدگی‌هایی نیز برخوردار است و این پیچیدگی به لحاظ چند بعدی بودن آن است، چرا که خانه روستایی را می توان از ابعاد مختلف اقتصادی (نوعی کالا)، اجتماعی (نوعی نهاد)، کالبدی (نوعی بنا، ساختمان)، فرهنگی (نوعی فرهنگ)، و هنری (نوعی نماد) بررسی کرد. با این توصیف درک خانه روستایی شیوه همه جانبه نگر و کل نگر را می طلبد. به تعبیر دیگر تمام وجوه نمادین، مادی و زیبایی شناختی و فضا شناختی و... ابعاد خانه روستایی هستند چرا که خانه روستایی تنها برای تامین نیازهای زیستی و پناهگاهی نیست و متناسب با نوع فرهنگ و ساختارها، تحولاتی را در برداشته است، یعنی خانه روستایی در مراحل مختلف تاریخی متناسب با نوع ساختارهای اقتصادی، اجتماعی و محیطی اشکال گوناگون داشته است. بنابراین خانه روستایی دارای رنگ، تاریخ، جغرافیا، فلسفه، دین، هنر زیبایی شناختی، معماری، طبیعت گرایی و... فرهنگ خاص است (مسائلی به نقل از بدری و موسوی، ۱۳۸۹: ۴).

با توجه به مطالب ذکر شده، پژوهش حاضر خانه را از حیث ابعاد مادی و غیر مادی فرهنگ بررسی می کند به تعبیر دیگر به بررسی تاثیرات فرایندها از جمله، امروزی شدن^۱، فردی شدن^۲، رسانه ای شدن^۳ و زنانه شدن^۴ بر تغییرات خانه از منظر انسان شناختی و با کمک روش مردم نگاری می پردازد. در این مطالعه ۳ نوع خانه قدیمی، ترکیبی و جدید در بستر امروزی آن و با تکیه بر مشاهدات و تجربه زیسته محقق از روستای

^۱ Modernization

^۲ Individualization

^۳ Extensive media coverage

^۴ Feminize

زادگاهش روستای شقاقی اندر، توضیح داده می شود. با استفاده از مقایسه تطبیقی بین خانه های قدیمی و جدید چگونگی دگرگونی مفهوم خانه شرح داده خواهد شد. این پژوهش در پنج فصل تدوین شده است:

فصل اول تحت عنوان کلیات تحقیق: مقدمه، بیان مسئله، اهداف، اهمیت و ضرورت تحقیق را در بر دارد.

فصل دوم روش شناسی پژوهش: به بررسی کلیات روش شناختی، روش مردم نگاری، جامعه آماری و روش نمونه گیری اختصاص دارد. فصل سوم تحت عنوان پیشینه موضوع پژوهش دربرگیرنده مباحثی نظیر بررسی ادبیات نظری و تجربی تحقیق، تعریف مفاهیم. در فصل چهارم یافته های پژوهش: شامل یافته و نتایج پژوهش خواهد آمد و در نهایت در فصل پنجم تجزیه و تحلیل یافته در غالب نتیجه گیری کلی و پیشنهادات ارائه می شود.

۱-۲. بیان مسئله:

اهمیت خانه از آن روست که اولین نظام فضایی است که فرد در آن متولد می شود، با آن اخت می شود، از آن می آموزد و شخصیت و فردیتش در آن شکل می گیرد. بخش بزرگی از دوران کودکی که تاثیرگذارترین دوره زندگی است در خانه سپری می شود و خانه با تمام اجزا و کیفیتش بر فرد تاثیر می گذارد. در واقع خانه نشان دهنده هویت و فرهنگ است و متناسب با فرهنگ هر جامعه و محیط ساخته و معنا می یابد. در هر دوره تاریخی مفهوم و فرم خانه متناسب با شرایطی که انسان در آن قرار داشته تغییر کرده است، در دوران کنونی نیز مفهوم خانه چه از لحاظ کالبدی بیرونی و چه از لحاظ طراحی و دکوراسیون داخلی تغییر یافته است. در زمینه بررسی تغییرات فرهنگی، کارکردی و الگوی مسکن روستایی در سطح روستاهای کشور ما تحقیقات متعددی صورت پذیرفته است ولی کمتر به مقوله تاثیرات تغییرات کالبدی و فرهنگی خانه بر روابط افراد در سطح سکونتگاههای روستایی اشاره شده است. در اینجا منظور از تغییرات کالبدی، تغییرات عناصری از خانه مانند مصالح، تقسیم فضایی خانه، حیاط، آشپزخانه و موقعیت

قرارگیری این عناصر است و منظور از تغییرات فرهنگی پرداختن به تغییرات ارزشهای فرهنگی به عنوان عنصر مطلوب مشترک در یک جامعه است. در ایران تحقیقاتی پیرامون مسکن، تغییرات کالبدی و فرهنگی آن و برنامه های توسعه مسکن و نقش عوامل مختلف در تغییر الگوی خانه در نواحی روستایی انجام شده است که در ذیل به اختصار بدانها اشاره می شود: سعیدی و امینی (۱۳۸۹)، سجاق و همکاران (۱۳۹۱)، صیدایی و همکاران (۱۳۹۰)، قنبری و همکاران (۱۳۹۰) و کریمی آذر و شمسی یوسفی (۱۳۸۸) معتقدند که روند دگرگونی های اجتماعی - اقتصادی و جابه جایی روزافزون گروه های انسانی، به روندهای پایداری / ناپایداری و دگرگونیهای کالبدی - فضایی سکونتگاههای روستایی منجر شده است. در این ارتباط، جابه جایی روستایی - شهری و رها ماندن برخی واحدها در روستاها، موجب تحول کارکردی در بهره گیری از فضاهای درونی خانه ها شده است. در کنار آن آسیب پذیری واحدهای مسکونی در برابر مخاطرات طبیعی از نتایجی است که به آن اشاره می شود. معینی (۱۳۸۷) معتقد است که مسکن باید تابع شرایط اجتماعی - فرهنگی، اقتصادی، معیشتی عشایر و هماهنگ با شرایط جغرافیایی و اقلیمی منطقه باشد.

نتایج حاصل از تحقیقات پورطاهری و همکاران (۱۳۹۰) مشخص نمود که بین تغییرات فرهنگی و تغییر در الگوی مسکن روستایی رابطه خطی و معناداری برقرار است. شکوری و عسکری (۱۳۹۱)، سرتیپی پور (۱۳۸۴) و (۱۳۸۵) در بررسی مسکن روستایی در برنامه های توسعه معتقدند که مسکن روستایی در طول شصت سال نظام برنامه ریزی کشور مورد بی توجهی قرار گرفته و علی رغم توجهی که در برنامه های بعد از پیروزی انقلاب به روستاها صورت گرفته است. اما تا تحقق فضای زیستی - کالبدی مناسب فاصله بسیار زیادی وجود دارد. قاسمی اردهائی و رستمعلی زاده (۱۳۹۱) افراخته و هواسی (۱۳۹۰)، عنابستانی و همکاران (۱۳۹۰)، مطیعی لنگرودی و بخشی (۱۳۸۹) و رحمانی فضلی و کاویانی (۱۳۸۸) نشان می دهند که وام های مسکن روستایی دارای نقاط قوت و ضعف بوده و اثرات کالبدی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در سکونت گاههای روستایی برجای گذاشته است و بیشترین

اثرگذاری اعتبارات در زمینه مقاوم سازی مسکن روستایی بوده است. بنابراین پژوهش حاضر قصد دارد تغییرات کالبدی و فرهنگی خانه در روستای شقایق اندر را مورد بررسی قرار دهد. در چند دهه اخیر در نتیجه ورود تکنولوژیها به روستاها، شیوه زندگی روستاییان رفته رفته به سبک زندگی شهری نزدیک ترمی شود و شکل سنتی خود را از دست می دهد. البته با وجود تغییرات زیاد در چهره روستا، روستاییان به معنای واقعی شهری نشده اند و هنوز هم شیوه زندگی روستایی در کنار سبک زندگی شهری در بیشتر روستاها از جمله زادگاه نگارنده، روستای شقایق انزلی به چشم می خورد و بنابراین در این پژوهش قصد داریم در کنار بررسی تغییرات به تداوم برخی سنتها در کنار تغییرات ایجاد شده در مقوله خانه بپردازیم. لازم می دانم در اینجا یک توصیف مختصری از زادگاه نگارنده یعنی روستای شقایق انزلی داشته باشم. زادگاه من روستایی کوهپایه ای است با آب و هوایی معتدل و نسبتاً گرم، مردم آن دامپرور و کشاورز و در سال از اواخر فصل بهار تا اوایل پاییز را همراه دامهایشان در ییلاق که کیلومترها با روستا فاصله دارد می گذرانند، زنان و دختران نیز در کنار خانواده خود به کشاورزی و دامپروری مشغولند و تعداد اندکی از زنان نیز به کار قالی بافی مشغولند. این روستا تا حدودی برخوردار از تسهیلات و برنامه های نوسازی و توسعه بوده است، عمده توسعه و تحول زادگاه من بعد از انقلاب اسلامی رخ داده است. تا پیش از انقلاب این روستا فاقد، آب آشامیدنی، برق، تلفن، مدرسه و جاده ماشین رو بود. اما بعد از انقلاب این خدمات به آن داده شد. در پی این خدمات شیوه زندگی مردم رفته رفته تغییر کرد و خانه ها انباشته از لوازم خانگی برقی و الکترونیکی (تلویزیون، ضبط، رادیو)، اجاق گاز، حمام خصوصی و دیگر خدمات شده است. در چنین شرایطی خانه ها نیز رفته رفته با مصالح و مواد ساختمانی مدرن (آجر، آهن، سنگ، لوازم و تزئینات مدرن) ساخته شدند. این تغییرات در حالی ایجاد شدند که روستا هنوز به معنای واقعی شهری نشده است و بافت سنتی خودش را در کنار ورود پدیده شهری شدن حفظ کرده است و مهمتر اینکه هنوز شیوه معیشت و گذران زندگی مردم کشاورزی و دامپروری است. بدین ترتیب مسئله ای که سبب شد تا به موضوع امروزی شدن خانه در روستا بپردازم این بود که با شکل گیری فضای جدید در نتیجه

امروزی شدن خانه، چه تفاوت هایی بین تلقی های سنتی و مدرن از معنای خانه وجود دارد؟ تغییرات خانه تابع چه عواملی است؟ ابعاد مادی و غیر مادی فرهنگ خانه چه تغییراتی کرده است؟ همزمان با تغییر خانه ارزشهای افراد چه تغییری کرده است؟ این تغییرات چه پیامدهایی داشته است و فرد روستایی با این پیامدها چگونه کنار می آید؟ نگارنده تجربه نسبتاً طولانی در دو بستر فرهنگی کاملاً متفاوت روستا و شهر را داشته است از این رو تجربه زیستن در این بسترهای متفاوت این امکان را برای نگارنده فراهم آورده تا بتواند تفاوت هایی را که بین تلقی های سنتی و مدرن از خانه وجود دارد و تغییراتی را که مدرنیته در فرهنگ خانه به وجود آورده است به نحو ملموس تری درک و تحلیل نماید. این تغییرات فرهنگ خانه در روستای شقاقی انذر در زمینه هایی چون امروزی شدن، فردی شدن، رسانه ای شدن و زنانه شدن بررسی می شود و سعی بر این است تا با شرح این فرایندها به سوالات مطرح شده پاسخ داده شود. در این پژوهش برای رسیدن به پاسخ سوالات مطرح شده از ترکیبی از زنان خانه دار جوان، میان سال و پیر به عنوان نمونه انتخاب شده است و دلیل انتخاب زنان به عنوان جمعیت نمونه این بود که زنان در این روستا نقش پررنگی در تغییرات ایجاد شده در مقوله در خانه دارند و اینطور احساس شد که زنان بهتر می توانند پاسخگوی ما در این پژوهش باشند.

۱-۳. اهمیت و ضرورت انجام پژوهش:

در دهه های اخیر در ساختار و کارکرد مسکن روستایی تغییرات شگرفی پدید آمده است. آنچنان که کارکرد و نقش مسکن که در ارتباط با معیشت و فعالیت اقتصادی خانواده بوده از بین رفته و دیگر پاسخگوی نیاز جامعه روستایی نمی باشد، علاوه بر این در گذشته هزینه ساخت یک مسکن بسیار اندک بود و با این که نقشه، معماری و مصالح آن از روستا تامین می شد، مسکن روستایی به خوبی پاسخگوی نیاز روستاییان و نوع فعالیت آنها بوده است (موسوی و صالحی ۱۳۸۴: ۲۸).

همچنین محیط روستا یک محیط یک دست و دارای معماری چشم نواز همسان با محیط بوده است اما امروزه تغییراتی در مسکن و محیط روستایی حادث شده است، این تغییرات یا ناشی از ساخت وسازهای جدید روستاییان یا از طریق بهسازی و نوسازی روستاها است. اردهائی ورستعملی زاده معتقدند: مسکن دربرآوردن هریک از نیازهای اساسی انسان همچون نیازهای زیستی، نیازهای اقتصادی، نیازهای اجتماعی و حتی نیازهای فرهنگی و روانی نقش ویژه ای دارد. با توجه به مطالب فوق و بادر نظرگرفتن کارکردهای خانواده روستایی همانند کارکردهای تفریحی، اقتصادی، آموزشی، زیستی و غیره که بر خلاف شهرها عمدتاً در خانواده و در منزل صورت می گیرد و در نتیجه افراد خانواده مدت زمان بیشتری از شبانه روز را در منزل صرف می کنند. و با ملاحظه اینکه هنوز بسیاری از خانواده های روستایی کارکرد تولیدی خود را به ویژه در زمینه صنایع دستی از دست نداده و همچنان خانه آنها محل کار و تولید نیز می باشد، مسکن روستایی و مطالعه نحوه تغییر و تحول آن و تاثیر آن در شیوه زندگی روستاییان و محیط زندگی شان اهمیت اساسی می یابد. (اردهائی ورستعملی زاده، ۱۳۹۰: ۶۸-۶۹)

اهمیت دیگری که می توان برای انجام این پژوهش ذکر کرد این است که امروزه در جوامع روستایی و در همه عرصه های زندگی مردم روستا بخصوص عرصه ساخت و ساز مسکن تغییراتی صورت گرفته است. و این تغییرات دارای پیامدهای مهم در عرصه های اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی جامعه روستایی بوده و بر روند دگرگونی آن تاثیر می گذارند. بنابراین مطالعه این تغییرات و پیامدها به منظور شناسایی عمق، گستره و روند دگرگونی آنها ضرورت می یابد.

مسکن با طبیعت و زیست محیط انسان پیوندی نزدیک دارد و در هر دوره تاریخی مفهوم و فرم آن متناسب با شرایطی که انسان در آن قرار داشته است تغییر کرده است. از این منظر شناخت عناصر و عواملی که به چنین فضایی شکل می دهند و به تبع آن بر سازنده کالدهایی هستند که آدمیان بر اساس نوع انتخاب ها و گزینش های خویش از میان بسیاری گزینه های ممکن برمی گزینند. ضروری به نظرمی رسد و اهمیت پژوهش حاضر را بیان می کند.

۱-۴. اهداف پژوهش:

- شناسایی تغییرات معنایی خانه درروستای شقاقی اندرازال سال ۱۳۲۵-۱۳۹۵ شمسی
- شناسایی تداوم برخی سنتهای قدیمی درکنار تغییرات ایجاد شده در مقوله خانه.
- شناسایی ودرک وتحلیل تغییراتی که مدرنیته درفرهنگ خانه به وجود آورده است.
- شناسایی پیامدهای مثبت ومنفی تغییرات خانه درروستای شقاقی انزر

۱-۵. سوالات پژوهش

سوال اصلی

- چه تفاوتهایی بین تلقی های سنتی ومدرن ازمفهوم خانه درروستای شقاقی انزر وجود دارد؟

سوالات فرعی

- ابعاد فیزیکی خانه و ارزشهای فرهنگی موجود درآن درنتیجه امروزی شدن چه تغییراتی کرده است؟
- چه کارکردهایی ازخانه های قدیمی هنوز تداوم دارد؟
- تغییرات فیزیکی وغیر فیزیکی خانه چه پیامدهایی داشته است وفرد روستایی با این پیامدها چگونه

کنارمی آید؟

فصل دوم

روش شناسی پژوهش

۱-۲. روش انجام پژوهش و دلیل انتخاب این روش:

روش این پژوهش، کیفی و از نوع «مردم نگاری» است. طبق نظر اسپرادل (۱۹۸۰) «مردم نگاری عبارت است از کار توصیف فرهنگ». این توصیف فرهنگ و ابعاد آن باید همراه با میل شدید به درک و تفهم زندگی افراد آن هدایت شود، به گونه ای که محقق به بخشی از آن قلمرو فرهنگ مورد مطالعه تبدیل شود. (محمد پور، ۲۱۱: ۱۳۹۰)

ادبیات موجود نیز حاکی از آن است که روش تحقیق کیفی «برای انجام تحقیقات درباره فرهنگ ها، ارزشها، هنجارها و باورها و روابط اجتماعی مناسب تر است» (محمدی، ۱۳۹۰: ۱۱).

مردم نگاری یک استراتژی تحقیق است که به مردم نگاران اجازه می دهد تا فرهنگ و جوامعی که قسمت بنیادین تجربه ی بشری هستند را مورد بررسی و کاوش قرار دهد. برخلاف بسیاری از استراتژی های پژوهش های علمی دیگر، مردم نگار به عنوان محقق به طور معمول مشاهده گری جدا افتاده و غیر درگیر نیست. برای مردم نگار داده

ها را جمع آوری می کند و از طریق درگیری دست اول با موضوعات و اطلاع رسان های تحقیق، بینش ونگاهی را به دست می آورد. (جولیان ام. مارچسیون، ۱۳۹۳).

از آنجایی که اصل پژوهش حاضر شناسایی، توصیف و تحلیل رفتار مردم روستای شقایق اندر در مواجهه با امروزی شدن مفهوم خانه است. روش تحقیق کیفی و بخصوص روش مردم نگاری، روش مناسب جهت شناسایی تلقی های متفاوت سنتی و مدرن از مفهوم خانه در روستای مورد مطالعه، شقایق اندر است. این پژوهش با استفاده از مردم نگاری در صدد است معانی فعالیت ها و کنش های افراد را در روستای شقایق انزربفهمد و با عمیق تر شدن در موضوع، به درک و فهمی تازه از موضوع دست یابد. با استناد به فلیک (۱۳۸۷) در روش مردم نگاری مشارکت طولانی مدت، پنهان یا آشکار مردم نگار در زندگی روزمره اهمیت ویژه ای دارد. که طی آن محقق شاهد گردآوری هر نوع داده ای است که حاصل می شود. (فلیک، ۱۳۸۷). اینجانب نیز زاده روستای مذکور می باشم و به مدت ۲۰ سال در آن زندگی کرده ام و برای انجام تحقیق مزبور نیز به مدت یکسال در رفت و آمد به روستای شقایق اندر بوده ام و به گردآوری اطلاعات در خصوص موضوع مورد بررسی پرداخته ام.

۲-۲. فنون و ابزارهای گردآوری اطلاعات:

در این پژوهش از روش مشاهده مشارکتی، مصاحبه، عکس و نمونه گیری زنجیره ای برای گردآوری اطلاعات استفاده شده است.

مشاهده مشارکتی یکی از مهمترین و بنیادی ترین روش گردآوری داده ها در مردم نگاری از زمان پیدایش آن است (سینگلتون، به نقل از محمدپور، ۱۳۹۲). مشاهده همراه با مشارکت را می توان استراتژی ای برای مطالعه میدان تعریف کرد که همزمان تحلیل اسناد و مدارک، مصاحبه با پاسخگویان و افراد مطلع، مشارکت و مشاهده مستقیم و درونگری را با یکدیگر تلفیق می کند (فلیک، ۱۳۸۷). بر همین اساس با بهره گیری از آرای اسپردلی مراحل سه گانه ای برای مشاهده همراه با مشارکت به شرح زیر انجام شد: